

ELS REQUERIMENTS DEL PAPA FRANCESC A LA REFLEXIÓ TEOLÒGICA. PROEMI DE LA CONSTITUCIÓ *VERITATIS GAUDIUM**

Armand PUIG I TÀRRECH

Original rebut: 06/02/2019
Data d'acceptació: 06/05/2019

Adreça: Diputació 231
08007 BARCELONA
E-mail: secretaria.rector@edusantpacia.cat

Resum

La constitució apostòlica *Veritatis gaudium* és un document històric que ha d'orientar les institucions universitàries de l'Església i les seves facultats eclesiàstiques en els pròxims decennis. El Papa convida aquestes institucions a trobar paradigmes de reflexió i d'acció que contribueixin a la transformació del món i la societat d'avui. Aquesta tasca, feta des de l'acadèmia, es duu a terme mitjançant un moviment intern de docència i recerca i un moviment extern de recerca transversal que tingui en compte les diverses ciències humanes. La revelació de Déu en Crist per l'Esperit, explicada per una teologia robusta, ocupen un paper essencial en aquest projecte global, que brolla d'una Església que s'entén a si mateixa com a evangelitzadora i missionera. La *Evangelii gaudium* ha trobat finalment l'instrument d'aplicació a la realitat acadèmica de l'Església.

Paraules clau: universitat, paradigma, Església, teologia, ciències humanes

Abstract

The apostolic constitution Veritatis gaudium is a historic document which must guide the university institutions of the Church and its ecclesiastical faculties in the coming decades. The Pope invites these institutions to find models of reflection and action to contribute to the transformation of the

* Aquest text va ser presentat al congrés *Teología, pensamiento de la fe en el marco de los desafíos actuales* (Salamanca, 7 y 8 de noviembre de 2018). *50 Jornadas de Teología*, Universidad Pontificia de Salamanca.

world and of society today. The task, to be undertaken by the academic community, is to be carried out by means of an internal operation of teaching and research, and an external operation of interdisciplinary research involving the various human sciences. The revelation of God in Christ through the Spirit, explained by a robust theology, occupies an essential role in this global project as it grows from a Church that sees itself as both evangelizing and missionary. Evangelii gaudium has finally found the instrument that applies to the academic reality of the Church.

Key words: *University, paradigm, Church, theology, human sciences.*

La Constitució apostòlica *Veritatis gaudium* va ser signada pel papa Francesc el 8 de desembre de 2017, i va entrar en vigor a principis del curs 2018-2019 (cf. Art. 88). El document papal s'inicia amb un Proemi a les Normes Comunes i Especials i es conclou amb dos Apèndixs, el primer dels quals reproduïx el Proemi de la Constitució apostòlica anterior, *Sapientia christiana*, promulgada per sant Joan Pau II i vigent des de 1979 a 2018, un període de gairebé quaranta anys. És indubtable que el Proemi de la nova Constitució és una peça rellevant i la que hauran de tenir majorment en compte els centres superiors d'estudis eclesiàstics, tant les universitats i ateneus com les facultats eclesiàstiques integrades en una universitat o independents.

La primera clau de lectura del Proemi de la *Veritatis gaudium* és la seva relació amb *Evangelii gaudium*, el document programàtic del pontificat de Francesc. La segona clau de lectura, la constitueix el fet que *Veritatis gaudium* es presenta com a punt d'arribada d'una llarga tradició eclesial que culmina en l'actual «vast i multiforme sistema dels estudis eclesiàstics». Per al Papa, aquest sistema acadèmic ha d'estar estretament unit «a la missió evangelitzadora de l'Església» en la mesura que aquesta missió brolla «de la seva mateixa identitat». Efectivament, l'Església està cridada a «promoure el creixement autèntic i integral de la família humana» (Proemi 1).

1. LA TEOLOGIA A LA UNIVERSITAT. BREU MIRADA HISTÒRICA

La història dels estudis eclesiàstics manifesta la relació existent entre evangeli i cultura. Aquesta ha estat i continua essent la missió pròpia dels centres eclesiàstics superiors. Així apareix en el Proemi de la constitució *Sapientia christiana*. En l'itinerari històric que han seguit, dos punts s'han de considerar fonamentals, d'una banda, l'anunci del missatge cristià —i la reflexió teològica concomitant i consegüent— i, d'altra banda, la praxi evangèlica instaurada en els diferents àmbits territorials on l'Evangeli s'ha difós. En primer lloc, tota cultura ha de ser «evangelitzada», és a dir, ha de quedar impregnada de

l'Evangelí de Jesús (cf. *Gaudium et spes*, 43). En segon lloc, l'Evangelí ha de deixar-se interpel·lar per les diferents cultures i il·luminar-les amb la llum de la revelació divina. Evangelització de les cultures i inculturació de l'Evangelí són dues cares d'una mateixa moneda: «tota la cultura humana ha de ser penetrada per l'Evangelí», afirma sant Joan Pau II (*Sapientia christiana*, Proemi 1), inspirant-se en l'exhortació *Evangelii nuntiandi* de sant Pau VI.

En el món cristià antic, la formació i el reconeixement de les Escripures cristianes com a textos inspirats i canònics, obren el camí a una recepció d'aquests textos, plens de teologia, en un marc interpretatiu i per tant, en sentit ampli, escolar. En la Segona carta de Pere (3,15-16), escrita entre els anys 120 i 130, ja s'endevina una recepció interpretativa de les cartes de Pau, a propòsit dels «punts difícils» que s'hi troben i que n'exigeixen als lectors una aproximació teològica. Una cosa semblant s'adverteix, a mitjan segle II, a l'escola filosòfica que va obrir a Roma sant Justí, mestre cristià procedent de Neàpolis (Samaria). Justí interpretava els «profetes» i les «Memòries dels apòstols» en el seu *didascàleo*, on ensenyava el pensament cristià a uns oients d'extracció prou heterogènia. A la Mediterrània oriental, excel·leixen les escoles catequístiques, amb les seves corresponents biblioteques, d'Alexandria (Egipte) i Cesarea Marítima (Palestina). La figura principal és Orígenes, el primer gran teòleg sistemàtic del cristianisme, una mica posterior al no menys significatiu Climent d'Alexandria. Amb els mestres alexandrins es procedeix a una primera síntesi teològica basada en les Escripures —l'Antic Testament ja estava totalment inclòs en el cànon cristià. Aquesta síntesi comporta una plena assumptió de la filosofia platònica i dels seus mètodes hermenèutics i intenta respondre al desafiament plantejat per les potents escoles de cristianisme gnòstic, sobretot els valentinians i els deixebles de Basilides.

L'època de les escoles teològiques troba un model primigeni en el mateix Pau, qui a Corint «ensenyava la paraula de Déu» a casa de Tici el Just (Fets 18,7.11). A partir del segle IV, les escoles se situen en els monestirs i en les grans seus episcopals, que esdevenen així centres creadors de pensament cristià. En aquests centres de l'època tardoantiga i de l'alta edat mitjana apareixen les anomenades «escoles catedral», on es crea reflexió teològica i es transmeten els grans textos cristians: les Escripures i els escrits dels Pares de l'Església. Simultàniament s'hi porta a terme una gran operació de conservació i transmissió de la cultura antiga, grega i romana, amb la còpia de milers de manuscrits. D'aquesta manera es va produint una síntesi entre la teologia cristiana i la cultura clàssica, tant la filosofia, fonamentalment platònica, com les arts liberals o *trivium* i *quadrivium*, amb la retòrica, la geometria i l'experimentació empírica.

Al segle XIII neixen les grans universitats europees, totes elles dotades de butlla papal, ja que era l'Església qui ostentava la responsabilitat de promoure

el coneixement, la cultura i les ciències, i de garantir la qualitat dels continguts alhora que preservava l'ortodòxia doctrinal. Les incipients universitats eren regides per eclesiàstics i la facultat degana va ser sempre la Facultat de Teologia, que tracta del coneixement de Déu, la *scientia Dei*. Cada regne o corona va procurar fundar una o més universitats. La de Bolonya, als Estats Pontificis, va ser la degana d'Europa, amb les seves cèlebres escoles de dret (1088). Ja entre els segles XII i XIII es constituïrien successivament Oxford, Cambridge, París, Salamanca, Montpeller, Tolosa, Nàpols, Valladolid, Lisboa i Lleida (1298) —aquesta darrera per a tota la corona d'Aragó.

L'impacte cultural de la Revolució Francesa va ser enorme, de manera que al segle XIX són els Estats, i no les ciutats o els prínceps, els que comencen a crear universitats —civils, públiques o estatals. L'Església, per la seva banda, crea també els seus propis centres de caràcter universitari. Un cas paradigmàtic de la nova situació es troba a Bèlgica, un Estat europeu que neix l'any 1834. Aquest any es creen a Bèlgica, de forma simultània i amb finançament públic, dues universitats: la Universitat Catòlica de Lovaina, que recull l'herència intel·lectual de la vella universitat medieval (1425) i depèn de la Santa Seu, i la Universitat Lliure de Brussel·les, d'ideologia clarament laïcista.

Com s'afirma en el Proemi de la *Sapientia christiana*, «entre les universitats catòliques, l'Església ha promogut sempre amb una tenacitat particular les facultats i universitats eclesiàstiques, és a dir, les que s'ocupen especialment de la revelació cristiana i de les qüestions relacionades amb ella i que, per tant, estan més estretament unides amb la pròpia missió evangelitzadora» (III). Aquesta preocupació particular ja es va posar de manifest quan el papa Lleó XIII va concedir als seminaris metropolitans la facultat de conferir graus acadèmics, convertint-los així en universitats pontificies. Pius XI va anul·lar aquesta prerrogativa l'any 1931, i amb la Constitució apostòlica *Deus scientiarum Dominus* (1934) va posar les bases de l'actual sistema d'estudis eclesiàstics superiors. Ara, amb la Constitució *Veritatis gaudium* del papa Francesc els estudis eclesiàstics han deixat de ser definitivament una relíquia del passat per entrar a formar part del projecte evangelitzador de l'Església en el camp acadèmic i cultural. Han abandonat la seva funció de reducte per esdevenir punta de llança. Aquesta és la visió que ha de prevaler i desenvolupar-se en els propers decennis de vida eclesial.

2. DE LA SAPIENTIA CHRISTIANA A LA VERITATIS GAUDIUM

El Magisteri sapient de l'Església es desenvolupa sense discontinuïtats, però ha d'ampliar i aprofundir constantment el seu camp d'acció. En aquest sentit

és interessant constatar com dos dels conceptes clau en *Veritatis gaudium*, «revelació cristiana» i «missió evangelitzadora de l'Església», apareixen també en *Sapientia christiana*. El papa Francesc no concep «el compromís de l'Església a favor de les Facultats i les Universitats Eclesiàstiques» (*Veritatis gaudium* 1) al marge de les dades teològiques aportades pel seu antecessor sant Joan Pau II, en línia amb el Concili Vaticà II i amb sant Pau VI, en vida del qual es va gestar la Constitució *Sapientia christiana*.

Veritatis gaudium prossegueix aquest itinerari des d'una clau de comprensió que resulta decisiva en la Constitució promulgada pel papa Francesc: «superar el divorci entre teologia i pastoral», és a dir, omplir el fossat existent «entre fe i vida». De fet, com el mateix Papa subratlla reprenent *Optatam totius*, «el misteri de Crist afecta tota la història humana i influeix constantment en l'Església» (14). Així doncs, la revelació de Déu en Crist per l'Esperit es realitza en la història de forma col·lectiva, en la història concreta del poble de Déu (Israel, primer, l'Església, després) com a germen i punt de cohesió de tota la humanitat (cf. *Dei Verbum* 2).

El camí magisterial recorregut en els últims anys, des del Vaticà II, és d'una gran riquesa. El papa Francesc recull els fruits del magisteri precedent (Pau VI, Joan Pau II i Benet XVI) i fixa particularment la seva atenció sobre quatre documents del Magisteri: *Populorum progressio* (1967), *Evangelii nuntiandi* (1975), *Redemptor hominis* (1979) i *Caritas in veritate* (2009). El decret del Vaticà II *Optatam totius* ja havia establert les bases de la centralitat del misteri de la salvació de Déu en Crist, i havia proposat l'Esriptura com a ànima de la teologia, la litúrgia com a font i culminació de la vida cristiana, la Tradició viva de l'Església com a *partner* en el seu diàleg amb el món, i la preocupació pastoral com a atenció a les necessitats de tota l'Església.

El papa Francesc ha integrat en el Proemi de la Constitució un ric camí magisterial que inclou diversos elements doctrinals. Doncs bé, en aquest Proemi, que constitueix una síntesi dels darrers cinquanta anys, es formula el que probablement és la intuïció de fons de tota la *Veritatis gaudium*: el «desbordament» del marc acadèmic i formatiu pel que fa a la missió dels centres universitaris eclesiàstics, i la «reubicació» d'aquests centres en el marc de l'elaboració dels nous paradigmes.

Cal referir-se aquí a un principi molt preuat pel pensament medieval: la necessària connexió entre teologia i filosofia, que assegura la unitat del saber. En la seva encíclica *Fides et ratio* (1998) Joan Pau II va proposar una «visió unitària i orgànica del saber» (85), en línia amb els teòlegs medievals que eren igualment filòsofs. Només cal pensar en sant Tomàs d'Aquino o en el beat Ramon Llull, dos gegants del pensament cristià. Per la seva banda, Benet XVI va eixamplar l'horitzó referint-se al caràcter interactiu que ha de regir aquest

pensament (fonamentalment, els sabers teològic i filosòfic) en relació amb altres dos camps del coneixement: els sabers social i científic (*Caritas in veritate* 30), és a dir, les ciències humanes o socials i les ciències experimentals. El marc de construcció d'aquest horitzó ve assenyalat per les expressions clau de la recerca d'«un desenvolupament humà integral» i d'«un nou humanisme» (*Populorum progressio* 14.20), i per l'explicitació d'una finalitat comuna: construir la civilització de l'amor, modelada segons els termes trinitaris de relació, comunió i participació (cf. *Caritas in veritate* 42; *Lumen gentium* 1).

3. UNA ESSLÉSIA MISSIONERA COM A MARC DE LA REFLEXIÓ TEOLÒGICA

En el seu tercer apartat, la constitució *Veritatis gaudium* vehicula les riques aportacions procedents del magisteri de l'Església a través del programa teològic i pastoral del papa Francesc. Aquest programa, com és sabut, s'orienta cap a «una transformació missionera d'una Església “en sortida”». És des d'aquí que el Papa proposa la renovació dels estudis eclesiàstics. Es tracta d'una opció eclesial, no estrictament acadèmica, que en el futur haurà de determinar la marxa d'aquests estudis. En conseqüència, la ubicació dels coneixements impartits en les facultats eclesiàstiques se situa, no només en el camp de la formació acadèmica, sinó abans que res en l'àmbit d'una «nova etapa de l'evangelització». Aquesta nova i coratjosa ubicació exigeix iniciar un «procés de discerniment, purificació i reforma», tal com s'aconsella en l'exhortació *Evangelii gaudium* (30).

Així doncs, cal anar molt més enllà de la modernització dels estudis eclesiàstics, tal com es demanava en les constitucions apostòliques anteriors. El papa Francesc proposa arribar a l'arrel del tema, és a dir, considerar «la mediació cultural i social de l'Evangelí» duta a terme pel poble de Déu, i proposar-la especialment als qui, dins d'ell, es dediquen als estudis eclesiàstics. L'Evangelí no es comunica sense una mediació que l'expliqui i l'interpreti, que el situï dins de la cultura i la societat, en l'esdevenir històric i en les formes de pensament i acció contemporànies. És per aquesta raó que els estudis eclesiàstics no són unes antigalles, sinó un sistema acadèmic promogut per l'Església i per al món, que ha de desenvolupar un paper rellevant i estratègic.

Dit d'una altra manera, cal redefinir els estudis eclesiàstics, que ja no poden limitar-se exclusivament a garantir la formació teològica dels futurs preveres, dels religiosos i dels laics. Aquests estudis han de ser, de manera prioritària, «una mena de laboratori cultural providencial, en el qual l'Església s'exercita en la interpretació performativa de la realitat que brolla de l'esdeveniment de

Jesucrist». La frase és una mica llarga i complexa, però val la pena retenir-la. Al sentir del Papa, un centre acadèmic eclesiàstic ha de ser un lloc de lectura de la realitat, una talaia hermenèutica que permeti inserir-hi l'esdeveniment salvador cristià com quelcom que canvia i transforma el món.

Aquesta tasca no és nova. Durant molts segles, els centres on s'impartien coneixements relacionats amb el pensament cristià (teologia i filosofia), no vivien d'esquena a la cultura del temps, tancats en les seves pròpies i sàvies especulacions com si fossin torres d'ivori. Al contrari, eren instàncies de missió i de comunicació de la fe cristiana en el camp del diàleg cultural. La seva proposta clara era l'Evangeli de Jesús, amb el seu potencial transformador capaç de canviar llocs comuns i paràmetres assumits, gràcies a la irradiació del misteri salvador que s'hi desplega. Eren autèntics laboratoris culturals que, en les diferents èpoques i de forma providencial, efectuaven el pont entre realitat i Evangeli. Va ser així com tantes cultures van quedar permeabilitzades pel missatge cristià. Notem que a aquest resultat extraordinari ha contribuït tot el poble de Déu, que ha anat creixent segons els dons de l'Esperit. L'acció de l'Esperit ha sostingut el *sensus fidei fidelium*, és a dir, la percepció de fe dels humils, així com el magisteri dels bisbes, el carisma dels profetes i els ensenyaments dels teòlegs (cf. Rm 12,7-11; Ef 4,11-12).

Els estudis eclesiàstics necessiten una renovació ja que ens trobem en un autèntic canvi d'època. Ja no serveix adoptar una posició de defensa numantina, o limitar-se a efectuar alguns retocs que maquillin la inoperància de fons, o respondre amb deixadesa i donar per bo tot el que emergeix. El Papa s'ha adonat que ja no estem davant d'una època de canvis més o menys veloços. Arriben realitats noves, i s'estan gestant, com subratlla *Evangelii gaudium*, «nous relats i paradigmes, maneres noves de relació amb Déu, amb els altres i amb l'espai» (74). Ens trobem davant d'un món que coneix simultàniament diverses crisis: antropològica —la més decisiva—, socioambiental, sociopolítica i econòmica. S'imposa un canvi en el model de desenvolupament global, que serveixi per redefinir el progrés (*Laudato si'* 194). S'ha d'arribar a un «canvi radical de paradigma» que signifiqui «una valenta revolució cultural» (*Laudato si'* 114). Aquí és on els centres universitaris eclesiàstics han d'unir-se en una xarxa mundial i arribar a ser el que Jesús demana als seus deixebles: sal i llum (cf. Mt 5,13-16).

Es podria pensar que per a aquest projecte fan falta grans estructures, alimentades per quantiosos pressupostos. No és així. El secret de la renovació dels centres universitaris eclesiàstics consisteix en la posada en pràctica de tres principis fonamentals: un pensament, una atmosfera i una hermenèutica. En primer lloc, aquests centres han d'elaborar un pensament cristià, la base del qual sigui la revelació de Déu (teologia) i la raó il·luminada per la fe (filosofia). A la creació d'aquest pensament contribueix de manera decisiva l'actitud espiri-

tual, és a dir, la pràctica de l'oració i l'obertura constant de la ment «al *maius* de Déu i de la veritat». En segon lloc, aquests centres han de crear «una atmosfera espiritual de recerca i certesa basada en les veritats de raó i de fe» que permeti comprendre el món des de la complexitat. Una síntesi precipitada o reductiva no portaria enlloc. Finalment, cal que els centres eclesiàstics construeixin una lectura hermenèutica del món i de la cultura des de l'Evangelí. Aquests són els tres elements indefugibles per donar una resposta als canvis de paradigma que ja estan en curs en el món global. En parlarem posteriorment.

4. ELS CRITERIS FONAMENTALS PER A LA RENOVACIÓ DELS ESTUDIS ECLESIASTICS

De manera aplicativa els tres principis enunciats es tradueixen en quatre criteris fonamentals que han de contribuir a renovar i a impulsar «l'aportació dels estudis eclesiàstics a una Església en sortida missionera». El Proemi de la *Veritatis gaudium* subratlla que els centres eclesiàstics universitaris estan cridats a obrir nous camins de forma creativa, més enllà de normatives només organitzatives o síntesi precipitades i simplificadores. La universitat no és lloc d'atavismes sinó d'innovació, estímul i canvi, un àmbit de recerca de nous models i paradigmes.

4.1. *Les bases teològiques: Trinitat, Evangelí de Jesús, Església en el món*

El primer criteri (cf. Proemi 4a) és la revelació de Déu, el misteri de la salvació, que posseeix unes coordenades trinitàries i cristològiques, ja que es mou entre la comunió i l'encarnació. La concreció històrica d'aquest misteri salvador és l'Evangelí de Jesús, que es fa carn en la vida de l'Església i de la humanitat gràcies a la iniciativa lliure de Déu (cf. *Evangelii gaudium* 165 i 111). La contemplació del misteri de Déu es realitza quan s'entra al cor de l'Evangelí de Jesús de manera espiritual, intel·lectual i existencial. La unió inseparable d'aquestes dimensions en relació amb la investigació i docència dutes a terme en els centres eclesiàstics, marca la nova sensibilitat que emergeix en la constitució *Veritatis gaudium*. Els que conreen les ciències eclesiàstiques han de ser persones espiritualment profundes, intel·lectualment capaces i existencialment compromeses amb els misteris que tracten i amb la humanitat i el món en què viuen. Només així els centres on aquestes persones desenvolupen la seva tasca podran realitzar la comesa assenyalada en la constitució papal.

La revelació del rostre de Déu en Jesucrist, icona del Pare ric en misericòrdia (cf. Ef 2,4), condueix a la «mística de viure junts», és a dir, a l'experiència

de ser Església, poble de Déu, fraternitat universal «que sap descobrir Déu en cada ésser humà» i s'aferra a l'amor de Déu (cf. Rm 8,38-39). En conseqüència, la veritat cristiana revelada en Crist s'aprofundeix quan s'escolta «el crit dels pobres i de la terra» (*Laudato si'* 49) i s'opta «pels últims, per aquells que la societat descarta i rebutja» (*Evangelii gaudium* 195). La «dimensió social de l'evangelització», tractada àmpliament en el capítol quart d'*Evangelii gaudium*, forma part integral de la missió d'una Església encarnada en la història. La revelació de Déu en Crist per l'Esperit està estretament vinculada al caràcter inclusiu i universal de la definició cristiana de «proïsmo» i a l'atenció especial envers els pobres, els preferits de Déu.

Les consideracions anteriors permeten efectuar una distinció que veu, al meu entendre, gran importància. En els últims decennis un dels debats més vius a l'Església ha estat la comprensió de l'expressió «cultura cristiana». Aquest debat ha traspassat les fronteres eclesials i en aquest moment grups polítics vinculats sovint amb la dreta més extrema, reivindiquen aquesta cultura com a signe d'identitat europea o occidental i la utilitzen ideològicament en contraposició cap als refugiats i estrangers, amb els seus orígens ètnics propis i els seus credos religiosos particulars. Ningú no pot negar ni les arrels cristianes d'Europa ni la modulació «cultura cristiana» inserida en els eixos que constitueixen la identitat europea. Tanmateix, en la mesura que es tendeix a presentar la «cultura cristiana» des de l'autoafirmació identitària, s'oblida que Europa és un gresol d'influències i que no hi ha una «puresa cultural cristiana» sinó una cultura la inspiració de la qual és, de forma innegable, el cristianisme en el seu conjunt (cultura, art i sobretot plantejaments ètics i formes de vida).

Així doncs, com assenyala el papa Francesc, l'expressió «cultura cristiana» ha de ser compresa com «cultura cristianament inspirada», en la qual es promou el descobriment de la «petjada trinitària» en la creació, les relacions entre ens creats i particularment entre persones, i es construeix una solidaritat global. Una cultura cristianament inspirada no «oblida» cap aspecte social de l'Evangelí i treballa perquè el missatge cristià penetri i guiï la societat, sense valer-se d'imposicions, d'estratègies a curt termini ni de pactes de tipus polític que es demostren molt fràgils en un món que sovint només vol un Evangelí domesticat.

4.2. *L'articulació fonamental: el diàleg*

Una cultura impregnada de l'Evangelí de Jesús és necessàriament una cultura del diàleg i de la trobada. Aquest és el segon criteri que ha de caracteritzar la

renovació dels estudis eclesiàstics. No es tracta d'actuar amb mentalitat de negociació sinó de considerar que el diàleg a tots els nivells és «una exigència intrínseca» per arribar a «l'alegria de la Veritat». El papa Benet XVI ja va afirmar que «la veritat és un “logos” que crea “dia-logos” i, per tant, comunicació i comunió» (*Caritas in veritate* 4). De fet la pràctica de la cultura de la trobada porta a establir un intercanvi de cultures en el marc d'una sinergia oberta a «totes les instàncies positives que fan créixer la consciència humana universal» (cf. *Evangelii gaudium* 239).

El primer criteri (els continguts essencials) i el segon (el diàleg), formulats en *l'Evangelii gaudium*, s'han de concretar en el moment de procedir a la revisió dels currículums dels estudis eclesiàstics. Aquesta revisió ha d'incloure, en paraules del Papa, «el seu fonament teològic, els seus principis inspiradors i els seus diversos nivells d'articulació disciplinar, pedagògica i didàctica». Tota comunitat educativa universitària, particularment les autoritats acadèmiques i tot el cos docent i discent, hauria d'implicar-se en la revisió dels currículums. Més que elaborar llistes de «noves» assignatures —llista ja fixada en els Estatuts dels centres eclesiàstics, almenys pel que fa al Primer cicle—, es tracta de revisar l'engranatge curricular, repensant la intencionalitat subjacent a cadascuna de les matèries en funció del projecte general i organitzant els elements transversals existents entre els diversos ensenyaments. Aquesta és una tasca imprescindible que ha d'implicar la comunitat educativa en el seu conjunt.

4.3. *La centralitat de la teologia al servei de la unitat del saber*

Per dur a terme aquesta revisió dels estudis eclesiàstics cal tenir en compte els altres dos criteris que el Papa esmenta: la unitat del saber en la diversitat (tercer criteri) i l'elaboració d'un projecte educatiu comú a la llum de l'Evangelí (quart criteri).

Pel que fa al tercer criteri (Proemi 4c), la unitat del saber en tensió dialèctica amb la multiplicitat d'àrees de coneixement, constitueix un pilar fonamental dels estudis eclesiàstics. La unitat del saber troba la seva cohesió en l'esdeveniment fonamental de la revelació de Déu, la qual es desplega històricament i escatològicament en Crist Jesús. En Jesús, Fill de Déu i Senyor, es reuneixen «tots els tresors de la saviesa i del coneixement» (Col 2,3). Aquesta unitat es combina, dins del pla d'estudis, amb la pluralitat de sabers que corresponen «a la riquesa multiforme de la Veritat», tant pel que fa als continguts com pel que fa al mètode. Les expressions són moltes, però totes han de convergir en el punt focal de la revelació divina, a la llum de la qual

queden recollides i conjuminades. És per això que la teologia adquireix una centralitat que contribueix decisivament a la unitat del saber.

Cada àrea de coneixement i cada matèria curricular, per llunyana que sembli del centre teològic que uneix tots els sabers, ha de tenir en compte aquest centre de forma primordial. És des de la pluralitat que s'ha d'aconseguir la unitat de sabers i, per tant, la seva cohesió al voltant del centre. En l'àmbit aplicatiu, la direcció dels diversos sabers vers un únic centre s'efectua mitjançant la referència comuna dels estudis eclesiàstics a la teologia, l'ànima de la qual és la Sagrada Escriptura (cf. *Providentissimus Deus*, en *Enchiridion Biblicum* 114). Aquesta és la posició que va consagrar el Concili Vaticà II amb la Constitució dogmàtica *Dei Verbum* i va ratificar l'exhortació *Verbum Domini* del papa Benet XVI.

Per altra banda, el criteri de la unitat i diversitat amb relació al saber constitueix un «principi teològic i antropològic, existencial i epistèmic», afirma *Veritatis gaudium*. Això vol dir que la reflexió teològica ha d'incloure l'àrea antropològica, ja que qui parla de Déu parla de l'home i parla a l'home, és a dir, penetra en la dimensió existencial de tot ésser humà. En la teologia coincideixen totes les preguntes sobre el diví i l'humà, i gràcies a ella els estudis eclesiàstics es mouen en una fecunda dialèctica entre la unitat i la pluralitat. D'aquesta manera, s'aconsegueix un resultat que combina «la cohesió i la flexibilitat» i que apareix com a instància crítica a la fragmentació actual del coneixement i al domini excessiu que exerceix la tecnologia per sobre dels sabers humanístics, relegats sovint a ser una subespecialització. En l'anomenada «societat del coneixement», aquest no pot quedar reduït a les àrees experimentals i empíriques, com si les humanitats poguessin deixar-se de banda i les preguntes últimes sobre Déu, l'home i la natura o cosmos fossin quelcom secundari. En un context cultural de fortes tendències relativistes, les preguntes últimes són les que poden i han de salvar la humanitat d'una subjecció sense retorn a allò instrumental i a allò tècnic, erigits en «senyors» de la vida i de la mort. «El món pateix per falta de visió», va exclamar sant Joan Pau II. I, podríem afegir amb Benet XVI, «hi ha una manca de saviesa, de reflexió, de pensament capaç d'elaborar una síntesi que orienti» (*Caritas in veritate* 31). Doncs bé, aquesta és la missió, humana i cultural, universitària i existencial, dels centres d'estudis eclesiàstics i de la reflexió teològica que ha de cohesionar-los.

El criteri de la unitat del saber en la diversitat garanteix el caràcter orgànic dels estudis eclesiàstics i alhora l'entrada en camp d'un principi molt apreciat pels nostres contemporanis: la transdisciplinarietat, com a forma «forta» de la pluri o multidisciplinarietat (cf. *Evangelii gaudium* 134). Els estudis eclesiàstics no només promouen la contemplació d'un objecte d'estudi des de

diferents punts de vista, sinó que situen tot el saber en «l'espai de Llum i de Vida ofert per la Saviesa que brolla de la Revelació de Déu». És a dir, sense detriment de la diversitat del saber, l'orienten a allò que és font i punt àlgid.

Els plans d'estudi dels centres eclesiàstics han d'exposar l'espina dorsal dels grans tractats teològics articulats sobre la Paraula de Déu, amb la filosofia com a instrument de la raó i via d'accés a la Veritat, amb la litúrgia com a espai de la contemplació i celebració del misteri, amb la història i l'art com a àmbits de la fe i de l'expressió d'aquesta fe en la bellesa de la Veritat. La constitució *Veritatis gaudium* cita, com a exponents de la recerca de la unitat del saber, dos intel·lectuals catòlics sants: John Henry Newman i Antonio Rosmini. Aquest últim va escriure que calia restablir els pilars de l'educació cristiana en els primers segles: «la unitat de la ciència, la comunicació de santedat, el costum de vida, la reciprocitat d'amor». Aquesta frase és un bon resum del que haurien de ser els estudis eclesiàstics i de com haurien de formular el seu paper els que hi imparteixen docència.

4.4. *Un objectiu comú: la construcció de la realitat històrica*

El quart criteri (Proemi 4d) consisteix a activar una mirada sobre el món a la llum de l'Evangeli. Sense una mirada capaç i vigorosa sobre el món en què estan immerses, les universitats i facultats eclesiàstiques esdevindrien relíquies d'un passat gloriós —tan gloriós com els vetustos i històrics edificis en què sovint estan ubicades. El Papa no demana que els centres universitaris de l'Església siguin institucions replegades en si mateixes, sinó més aviat al contrari, que procurin comprendre el món i les societats en què estan inserides, i així procurin transformar-les. Aquesta comesa s'ha de fer a través de la creació de xarxes en el món universitari, tant entre els centres creats per l'Església (universitats eclesiàstiques i universitats catòliques) com entre els centres que depenen dels estats o altres ens de caràcter civil (universitats públiques i universitats privades no dependents de l'Església). Les institucions universitàries de l'Església no poden ni han de ser alienes al món de la universitat. Aquesta és una realitat acadèmica comuna a totes elles. Si el segle XIX es va caracteritzar per l'enfrontament de l'Església amb el «nou règim», sorgit de la Revolució francesa, fill de la laïcitat, i la universitat moderna es va constituir al marge de l'Església —si bé no al marge d'abundants referents religiosos—, el segle XXI hauria de veure la reconciliació de l'Església amb el món de la universitat, de la investigació i del pensament.

Veritatis gaudium parla de «xarxes» i de «sinergies», i es refereix específicament als «centres de recerca», altament especialitzats, a través dels quals

l'Església podria mostrar el seu compromís i la seva excel·lència sobretot en el camp de les humanitats i del pensament (teologia, filosofia, filologia, literatura, història i art). A aquesta àrea cal afegir les ciències humanes o socials (sociologia, pedagogia, psicologia, ciències de la comunicació, ciències polítiques, antropologia i economia), flanquejades per les ciències de la salut i de la vida i per les ciències del medi ambient. El quadre es completa amb les ciències experimentals i les noves tecnologies. La història mostra com l'Església ha entrat en tots aquests camps mitjançant institucions i persones que han fet aportacions substantives al progrés del saber.

En aquest moment complex de l'esdevenir humà, en ple segle XXI, ple de contrastos i també d'incerteses, d'esperances i de no poques alertes, el Papa parla de «promoure l'estudi dels problemes d'abast històric que repercuteixen en la humanitat d'avui» i de «proposar pistes de solució apropiades i objectives». Les institucions acadèmiques d'una Església «experta en humanitat» —segons la coneguda expressió de sant Pau VI—, posseeixen recursos suficients en el seu tresor multiseccular per contribuir a realitzar diagnòstics i trobar pistes de solució als reptes plantejats. Tanmateix, per a tal fi, els centres universitaris de l'Església s'han de situar en diàleg permanent amb altres institucions, acadèmiques i eventualment no acadèmiques, i han de prendre la iniciativa de promoure espais comuns de trobada i reflexió. El gran haver de l'Església és, en aquest punt, la unitat del saber que ella practica com a característica específica de la seva pròpia acció educativa i acadèmica.

D'altra banda, com ja s'ha dit anteriorment, l'Església és ferment d'unitat i, per la seva mateixa naturalesa universal, tendeix a pensar el món com a «projecte comú». Així s'exposa en l'encíclica *Laudato si'* (n. 164). L'Església coneix des dels seus inicis la diversitat i la interdependència. La comunitat cristiana de Jerusalem es va forjar entre jueus que eren de llengua i cultura semítica i jueus de llengua i cultura grega (cf. Fets 6,1). I ben aviat el diaca Felip, judeohel·lenista, va començar la missió a Samaria (8,5), ratificada pels apòstols (v. 14). De seguida l'àngel del Senyor el conduiria a la trobada de l'eunuc etiop, un estranger temorós de Déu (vv. 26-27), que li va demanar el baptisme (v. 36). La difusió de l'Evangeli entre samaritans i etiops és un signe explícit de catolicitat. Aquesta és fonamental per definir el que l'Església és: «ferment d'unitat en la diversitat i de comunió en la llibertat» (Proemi 4d). Des de Pentecosta el rostre de l'Església és «multiforme», i aquest rostre manifesta la pluralitat de cultures i de pobles en els que l'Esperit Sant ha concretat el seu pas per la història humana com a gran impulsor i intèrpret de l'Evangeli de Jesús.

La catolicitat no ofega les diferències, més aviat les promou. En efecte, l'Esperit Sant catalitza la polaritat fecunda que s'estableix entre «l'u i el

múltiple, entre el simple i el complex» (Vídeo missatge del Papa Francesc al Congrés Internacional de Teologia, UCA, Buenos Aires, 2015). La figura geomètrica que expressa aquesta polaritat és el políedre, que és un i múltiple alhora. El políedre s'adequa perfectament a la realitat, ja que aquesta és polièdrica i ha de ser analitzada com a tal, és a dir, en la seva complexitat. A més, en el políedre cada punt equidista del centre, de manera que hi queda recollida la multiplicitat, la qual convergeix en un punt focal. Si traslladem aquesta imatge del políedre a la realitat de les coses, resulta que el punt que permet llegir la història i posicionar-se en relació amb els seus problemes, és «el pensament de Crist» (cf. 1Co 2,16), que es desplega en l'Evangelí, veu i gest de Jesús de Natzaret, mort i ressuscitat. Per la seva banda, l'Evangelí es troba en el centre de la Tradició de l'Església, la qual ha rebut la missió de comunicar-lo per tota la terra. Així doncs, l'Evangelí, com a *viva vox Christi*, s'encarna «en tots els racons del món de manera sempre nova», segons l'esmentada estructura polièdrica. La Tradició no és la transmissió d'alguna cosa morta sinó, en paraules de Benet XVI, un «riu viu en el qual els orígens estan sempre presents» (Catequesi del 26 d'abril de 2006).

La tasca de la teologia es fonamenta en l'Esclitura i la Tradició viva de l'Església, i en el fet d'estar atenta a la realitat del món. Entre les seves comeses destaca l'acompanyament de «processos culturals i socials» i, de forma particular, «les transicions difícils», els canvis d'època, que afecten tots els habitants del planeta. Acceptar el conflicte no vol dir quedar-hi bloquejat sinó reconvertir-lo «en la baula d'un nou procés», amb la finalitat que es pugui arribar «a una unitat multiforme que engendra nova vida» (cf. *Evangelii gaudium* 227-228). Una teologia creativa mai no entrarà en el concordisme sinó que buscarà «un pla superior» on es mantingui tot allò de bo que hi ha a les polaritats que fins ara es trobaven en conflicte.

5. CONCLUSIÓ: L'ELABORACIÓ DE NOUS PARADIGMES COM A DESAFIAMENT CULTURAL, ESPIRITUAL I EDUCATIU

La constitució apostòlica *Sapientia christiana*, fins ara vigent, subratllava la necessitat de la investigació com un dels deures fonamentals de les facultats eclesiàstiques (Proemi III). La nova constitució *Veritatis gaudium* amplia l'horitzó acadèmic i demana als centres eclesiàstics d'estudis universitaris l'elaboració d'«eines intel·lectuals que puguin proposar-se com a paradigmes d'acció i de pensament... en un món marcat pel pluralisme ètico-religiós» (Proemi 5). Ens trobem, doncs, davant d'un «gran desafiament cultural, espiritual i educatiu que suposarà llargs processos de regeneració» (Proemi 6,

que cita l'encíclica *Laudato si'* 202). Les paraules clau de la nova proposta són dues: «paradigmes» i «desafiament». Seguidament desenvolupem aquesta proposta en tres punts, els quals voldrien incloure una resposta concreta a la qüestió central d'aquesta ponència: els requeriments de *Veritatis gaudium* a la reflexió teològica.

5.1. El moment present és de canvi d'època. Les dinàmiques socials i culturals pròpies de la globalització estan canviant el món a passos de gegant —i en són prova indirecta l'explosió recent de populismes a escala mundial, que es tanquen en allò que és local per defugir el que és global, i que es tenyeixen de desinhibida intransigència, de nostàlgia autoritària, de tons que freguen la violència i del rebuig explícit d'immigrants i estrangers. Els problemes mundials s'aguditzen: les perifèries de les gran ciutats convertides en *slums*, la separació creixent entre pobres i rics, el posthumanisme presentat com a panacea d'un ésser humà «millorat» per la tecnologia genètica i robòtica, el canvi climàtic i les seves repercussions en l'home i la terra, les guerres oblidades amb milers de morts sense nom, el tràfic de persones com a nova esclavitud, la vida mediatitzada i indigna en grups especialment vulnerables (dones, gent gran, nens), la condemna de molts joves a viure sense present ni esperança, les condicions precàries de vida de moltes persones (aliments, aigua, habitatge), l'eclipsi dels referents ètics amb l'entrada d'una corrupció sistèmica i una informació esbiaixada per les *fake news*.

D'altra banda, l'Església, amb el pontificat de Francesc, ha començat el segon Postconcili, i reafirma la seva voluntat de ser deixeble missionera de Jesús, obrint-se als pobres i a les perifèries, cercant de superar mals endèmics (clericalisme, burocratisme), suscitant comunitats on l'Evangeli viscut i la fraternitat efectiva vagin a l'una (sense calidesa i ajuda mútua no hi ha missió), purificant-se de la plaga dels abusos sexuals i de consciència que l'han deslegitimada en diversos països i contextos. El canvi sociocultural i el canvi eclesial estan a la vista. I és en aquest context complex —sovint complicat i fins i tot de vegades incompreensible— on la teologia, i amb ella la resta de disciplines eclesiàstiques, han de remar contra corrent per construir una alternativa creïble i elaborar nous paradigmes de pensament i d'acció. La Doctrina Social de l'Església, aplicació actualitzada de l'Esclatúra i la Tradició a les circumstàncies presents, esdevé referent essencial per als temps que corren.

L'elaboració de nous paradigmes ha de servir per comunicar la veritat de l'Evangeli i construir des d'ell un projecte comú. La manera concreta de dur a terme aquest propòsit passa per l'elaboració d'una apologètica propositiva que sàpiga donar raó de l'esperança cristiana (cf. 1Pe 3,15), i creï «les dispo-

sicions perquè l'Evangelí sigui escoltat per tots» (*Evangelii gaudium* 132). En aquest punt han de conjugar-se l'escolta i la paraula en dos nivells complementaris: el poble de Déu, subjecte del *sensus fidei*, i les instàncies culturals i acadèmiques, pertanyents a altres ciències i a altres religions, companyes de viatge dels estudis eclesiàstics. El diàleg no és una simple *praeparatio evangelica*. Per si mateix, ja és Evangelí, ja és bona notícia. Per tant, la reflexió teològica ha de construir una apologètica a través d'aquest gran instrument que és el diàleg. La teologia es forja auscultant i escoltant el món.

5.2. La tasca d'elaborar nous paradigmes és alhora àrdua i atractiva. La teologia ha de renovar-se a si mateixa si vol contribuir a aquesta compromesa tasca. La renovació de la teologia implica superar l'academicisme del moment actual, caracteritzat per la producció de manuals i de monografies relacionades amb la història de la teologia, passada i recent. Es troba a faltar una teologia que miri cap al futur i que explori camins nous.

Em refereixo, en primer lloc, a una nova percepció del pensament cristià, que inclogui de forma cohesionada la teologia i la filosofia, unides per una coincidència d'objectius. Es tracta de reprendre la vella relació entre fe i raó en funció de la dada central del pensament cristià: la revelació de Déu en Crist per l'Esperit. Això no vol dir que la filosofia hagi de tornar a una condició servil d'*ancilla theologiae*. La filosofia s'ha de convertir en la «cooperadora necessària» de la teologia pel fet de situar-se en l'horitzó del misteri cristià, on trobarà les preguntes i preocupacions que la teologia es planteja, i en l'horitzó del món contemporani, on sabrà discernir i penetrar en les qüestions a les quals l'home contemporani és sensible. L'afirmació de la singularitat pròpia del mètode filosòfic no vol dir esqueixar la raó de la fe, sinó aconseguir la intel·ligència de la fe en el marc de la manifestació històrica del Déu trinitari. El diàleg amb la modernitat no pot excloure el qüestionament intel·lectual que suposa, per a la modernitat, el misteri cristià, ni la modernitat en relació amb aquest pensament. Així doncs, la metafísica no pot ser aliena a les preguntes seminals, ni la qüestió antropològica pot quedar aparcada en un moment de grans vaivens, ni els plantejaments ètics han de romandre en mans dels estats o de les macroempreses tecnològiques.

En segon lloc, cal reprendre la relació entre teologia i pastoral, entre teologia i vida, entre teoria i praxi cristianes. La *fides et ratio* ha de ser complementada per la *fides et actio*, és a dir, per una teologia de la missió. Ja el teòleg Karl Rahner es preguntava si hauria d'existir una assignatura anomenada «teologia pastoral» o bé si la dimensió relacionada amb la «praxi» hauria d'impregnar totes i cadascuna de les disciplines teològiques.

La constitució *Veritatis gaudium* convida, com hem dit, a superar el divorci entre «teologia i pastoral», i proporciona a la teologia «un nou estatut» (cf. Proemi 2). Una teologia que supera l'academicisme dominant, que va més enllà d'un intel·lectualisme de via estreta, es posa a si mateixa en diàleg amb la realitat, sigui aquest creient o bé, en graus diversos, se senti distant de la fe. L'ensenyament dels tractats teològics ha d'incloure una sensibilitat pastoral —que a hores d'ara queda garantida per uns docents que compaginen sovint les seves tasques acadèmiques amb els seus compromisos en la cura pastoral del poble de Déu. Aquest és un punt important per a la reflexió teològica. De les febleses poden sortir forteses. La teologia en contacte amb la realitat concreta és capaç de promoure un nou humanisme que inclogui en lloc preminent els pobres com a «lloc teològic» (cf. *Evangelii gaudium* 197-201).

En tercer lloc, la pregunta sobre els nous paradigmes porta a plantejar-se la inclusió de nous companys de viatge en el trajecte que la teologia ha de realitzar en la seva recerca del misteri de Déu present en la vida i la història humanes. Em refereixo a l'art, a les ciències i a les religions. En els últims anys en el discurs teològic ha entrat amb força la via de la bellesa (*via pulchritudinis*) com a itinerari que conjuga l'impacte de la imatge artística i l'hermenèutica teològica present en l'art. S'ha passat de l'art com a ornamentació a l'art com a epifania, com a reflex dels misteris divins i alhora com a via d'accés a ells. La bellesa és manifestació de Déu, autor de la creació, i és expressió dels camins de l'ésser humà vers ell. La teologia ha de detectar la força substantiva que posseeixen la representació i el símbol per efectuar un discurs sobre Déu. A l'art cal afegir la literatura, que plasma els múltiples ressorts inscrits en el llenguatge humà que manifesten la riquesa de l'experiència humana, desbordant d'anhels i d'inquietuds.

D'altra banda, la teologia no pot avançar sense una atenció creixent a les ciències humanes i experimentals. La física d'Aristòtil —i no les ciències físiques actuals, com la física quàntica— encara determina molts estudis d'antropologia teològica, incloent el tractat d'escatologia. Tampoc la psicologia, la neurociència o la sociologia no poden quedar al marge de les preguntes antropològiques sobre l'ésser personal i col·lectiu que rep la salvació. La teologia moral necessita reprendre les qüestions antropològiques connaturals a la situació actual per descriure el subjecte moral, i remetre's a les ciències biològiques per entrar amb garanties en camps com la moral de la vida i de la sexualitat.

La teologia ha estat i és l'àrea de coneixement que més es troba en una posició de cruïlla. Camins molt diversos s'entrecreuen en la tasca teològica. La progressiva complexitat del món implica un augment de complexitat en la reflexió del teòleg o la teòloga. La teologia és «crucial» perquè es troba en un

«encreuament» de camins, per vocació i pel que caracteritza la conjuntura present. La teologia efectua un discurs global sobre Déu, l'home i el món, a la llum de la revelació, i això provoca que en la seva reflexió s'entrecruïn moltes preguntes. La constitució *Veritatis gaudium* proposa, en línia amb la idea d'una Església en sortida, «el diàleg amb els diversos àmbits científics... al servei d'una cada vegada més profunda penetració i aplicació de la veritat en la vida social» (Proemi 5).

A l'art i les ciències, s'afegeixen les religions del món. Ja hem esmentat el «pluralisme ètico-religiós» que caracteritza el món global (Proemi 5). Les religions institucionalitzades i les religions a la carta, les religions ja consagrades i els nous credos religiosos, estan presents de forma majoritària en el món d'avui. Els que es declaren sense religió, agnòstics o ateus, són una minoria (al voltant del 17% de la població mundial). Un altre tema són les formes de vida que segueixen uns i altres. És difícil proposar un «mapa de comportaments ètics» de la humanitat. Les religions del món, segons una doctrina acceptada pels escriptors cristians dels segles II i III i ratificada pel Concili Vaticà II, han de ser considerades *semina Verbi*, llavors que el Logos, sembrador de la Paraula, ha disseminat per la humanitat suscitant diversos camins d'aproximació a l'Absolut. La teologia ha de tenir presents les religions i la increença com a elements significatius dels itineraris que l'ésser humà recorre en relació amb la pregunta pel sentit de si mateix i del que l'envolta. En aquest punt, no es pot oblidar la posició «central» que ocupa el catolicisme —i la responsabilitat que això comporta— com la primera confessió cristiana dins de la religió humana majoritària, que és el cristianisme.

En quart lloc, la teologia cristiana considera que la Paraula escrita, és a dir, l'Escriptura, és la plasmació de la revelació de Déu realitzada per mans humanes gràcies a l'impuls de l'Esperit (*Dei Verbum* 11). En conseqüència, la reflexió teològica posseeix en l'Escriptura la seva «ànima»: la Paraula és l'autoritat primera per a la teologia cristiana. Però la teologia no existiria sense la Paraula celebrada en el context litúrgic, que és la primera expressió del misteri cristià quan els creients, units particularment com a assemblea eucarística, realitzen el «memorial» de l'esdeveniment salvador en Jesucrist. Així doncs, l'exegesi bíblica forma part dels fonaments de la teologia, ja que la Paraula determina, com a referent últim, tot el que afecta a la reflexió sobre el misteri cristià.

5.3. La renovació de la teologia com a primera de les ciències humanístiques s'ha de completar amb la renovació de les facultats eclesiàstiques i, particularment, les facultats de teologia. *Veritatis gaudium* no posa límits temporals

a la renovació d'aquestes institucions. Més aviat proposa iniciar un procés de reflexió que es tradueixi en la creació gradual d'unes estructures adequades a les tasques que s'encomanen a aquests centres. La comesa que es confia a les facultats de teologia resulta central, ja que aquestes constitueixen la matriu del conjunt d'estudis eclesiàstics, sobretot de les facultats de filosofia. De fet, les facultats eclesiàstiques s'articulen al voltant de la teologia i no poden prescindir-ne, ja que la facultat de teologia ha de liderar el desenvolupament dels nous paradigmes en el context actual global. Per aquest motiu, la facultat de teologia ha de ser la que marqui el camí a seguir i cohesioni la resta d'institucions acadèmiques —naturalment, en el marc de la universitat o de l'ateneu eclesiàstics.

El risc de les facultats de teologia és quedar tancades en una subcultura de tall eclesiàstic, irrellevants en el marc del context universitari, i endogàmiques pel que fa a la seva tasca acadèmica. La repetida expressió papal d'«Església en sortida» no pot ser considerada un simple eslògan. Realment, o hi ha sortida cap a l'exterior en totes les seves formes o les facultats de teologia es convertiran progressivament en seminaris majors. L'època de cristiandat és aigua passada i en aquest moment de la història la mediació cultural ha de crear-se i recrear-se constantment. La teologia no pot pretendre ocupar un lloc en el debat universitari sense crear ponts, teixir complicitats i posar en marxa projectes compartits. En aquest sentit, el Papa escriu que són necessaris centres on «els estudiosos procedents de diverses conviccions religioses i de diferents competències científiques puguin interactuar amb responsable llibertat i transparència recíproca» (Proemi 5). La transdisciplinarietat ajudarà a elaborar discursos transversals i evitarà la creació de compartiments tancats. Les disciplines i àrees del saber s'activaran de manera clara quan hi hagi entre elles fils conductors transversals que superin la fragmentació i contribueixin a la unitat del saber.

Finalment, les facultats de teologia no han de presentar-se com a institucions tancades en si mateixes, que no tenen res a aprendre. Certament, la Veritat és Déu, i només ell pot alliberar de la mentida i de la mort (Jn 8,32.44.51). I la Veritat s'ha manifestat en la persona de Jesucrist (Jn 1,17), en la concreció de la seva carn (v. 14), que ha esdevingut estatge de l'Amor del Pare. Per aquesta raó no cal témer cap risc —ni tan sols el risc d'acceptar la *docta ignorantia*—, ja que l'Amor foragita la por (1Jn 4,18). La teologia és apassionant, per a qui l'ensenya i per a qui l'estudia, ja que procura una profunda alegria espiritual i intel·lectual. No obstant això, la teologia tindrà cada vegada més necessitat de participar en els nous areòpags del saber, on serà escoltada si es presenta sense arrogància, degudament proveïda i disposada al diàleg. Si és així —i desitgem que ho sigui—, s'obre a la teologia un futur prometedor.